

úhlavního nepřítele křesťanstva byl *reservátem papežským* v užším smyslu a nemohl od něho ani zpovědník privilegovaný rozhřešovati, tím méně pouhý zpovědník na základě listu odpustkového zmocněný. Tulfský rezervát nebyl po vydání listu odpustkového dlouho v platnosti: turecké nebezpečí jej bylo zplodilo, když pak toto poněkud polevilo, rezervát a monopol tulfský zrušen. —

List odpustkový arcibiskupa Alberta Mohučského má velikou důležitost pro obhájení katolické pravdy o odpustcích, jež ani Tetzlem ani Albertem samým a jeho ostatními agenty ni v nejmenším porušena nebyla. Má též důležitost historickou pro přechetné útoky, jež se naň ze strany protestantské činily, a pro souvislost s vystoupením Lutherovým. Proto jsem položil text do slova sem. Správný německý překlad mnou pořízený podán bude v Schönigově (Paderborn) sbírce »Alois Atzler, Geschichtliche Lesestoffe für Lehramtskandidaten« 2. vydání.

Kdy bylo sepsáno evangelium sv. Marka.

Napsal Dr. JAN LAD. SÝKORA.

1. Kdy bylo sepsáno evangelium sv. Marka, o tom rozcházejí se mínění.

a) Někteří racionalisté kladli je po příkladě Baurové až do 2. st.¹⁾ Vycházelit od nepravého předpokladu, že kanonická evangelia vůbec jsou tendenčními spisy nejstarších stran křesťanských, proti sobě stojících, a proto teprve potom sepsána, když již ony strany povstaly a ty které názory křesťanské se vyvinuly. Nyní sice upustili již od tohoto náhledu školy tubinské, uznávající, že evangelia synoptická, a tedy i Markovo, povstala již v 1. st., ale myslí, že stalo se to až po zkáze Jerusálema či po r. 70.²⁾ Jakožto důvod pro ten náhled, že zejména evangelium Markovo

¹⁾ Baur (Kritische Untersuchungen über die kanon. Evang. Tübingen, 1847) klade je do r. 150, Usener (Religionsgeschichtliche Untersuchungen, I., s. 122) do 120—130, Keim (Aus dem Urchristenthum s. 221) do 117—120, Davidson, Introduction, II., s. 111) do 120, Hoekstra do 100.

²⁾ Jülicher (Einl. 235) klade je do 70—99, Haweis do 80—90, (viz Holtzmann, Einl. 374), Hilgenfeld do 81—86, Holsten do 80, Renan do 76, Volkmar a Schulze do 76, Holtzmann, Beyschlag, Weizsäcker, Soden vůbec do doby po zkáze Jerusálema.

sepsáno bylo až po r. 70., uvádějí zvláště to, že sv. Marek podav Kristovo proroctví o zkáze Jerusaléma a budoucích souženích i nebezpečnostvích (13, 14—23.), přechází ku proroctví o konci světa slovy: *»V těch pak dnech po soužení tom slunce se zatmí«* (ἀλλὰ ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις μετὰ τὴν θλίψιν ἐκείνην ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται. Mark. 13, 24.), a nikoli, jako Matouš (24, 29.) slovy: *»Hned pak po soužení těch dnů slunce se zatmí«* (ἐνθὺς δὲ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται); neboť příčina, proč evangelista vynechal slovo *»hned«* (ἐνθὺς), byla prý v tom, že zkázu Jerusaléma viděl již uskutečněnou a z vlastní zkušenosti poznával, že po té zkáze a jejích hrůzách nenastal hned konec světa. Také na to ukazují, že dle předpovědi Kristovy v evangeliu tom zaznamenané ze chrámu jerusalémského nezůstane kámen na kameni (Mark. 13, 2.), apoštolé pak že budou vydávati svědectví o něm i před vladaři a králi (13, 9.), a evangelium že bude hlášáno všem národům (13, 10.); neboť slova tato byla prý psána patrně pod dojmem hotové již zkázy Jerusaléma a u vědomí, že evangelium zdomácnělo již mezi pohany³⁾.

Ale neprávem tak soudí; neboť soužením a nebezpečnostvím, po nichž dle proroctví svrchu uvedeného má nastati konec světa, nemíni se hrůzy, které předcházely a provázely zkázu Jerusaléma, nýbrž ona utrpení a nebezpečství, jež v době nám neznámé předejdou konec nynější tvárnosti světa. Tvrzení pak, že by řečená proroctví o zkáze Jerusaléma a rozšíření evangelia mezi pohany byla napsána pod dojmem hotových již událostí, spočívá na neprávem předpokladě, že proroctví ta nebyla řečena od Krista,

³⁾ Jülicher, Einl. 255: „Nun enthält zwar die Abschiedsrede c. 13 mehrere Worte, die besser in die Jahre vor 70 passen, vor Allem 13, 14: aber hier ist Me sicher von einer älteren Quelle abhängig, während sein Standpunkt durch 13, 1 f. 9 f. als ein späterer sich verrät, und das Gravierendste ist, dass 13, 24 die Endkatastrophe zwar für die Zeit nach der Qual angekündigt wird, aber ohne das von Mt 24, 29 aus älterer Quelle aufbewahrte, so charakteristische sogleich (σὺθὺς). Wenn also auch Volkmar's bestimmte Datirung i. J. 73 uns nicht imponirt, werden wir doch 70 als terminus a quo betrachten... die Lebenszeit des Marcus nötigt uns im 1. Jhdt zu verbleiben“.

Holtzmann, Einl. 374: „Aber sicher steht auch der 2. Evangelist unter dem Eindrucke der Zerstörung Jerusalems und der Mc 4, 28; 13, 10 Mt 24, 14 bezeugten Einbürgerung des Christenthums in der Heidenwelt“.

nýbrž později vymyšlena na základě hotových již událostí a Kristu do úst vložena jako předpovědi, a jest proto nesprávné. I nelze tedy ani z uvedených a podobných výpovědí prorockých, ani z vynechání příslovky *εὐθέως* (hned) v Mark. 13, 24. souditi vůbec o době, kdy evangelium sv. Marka bylo sepsáno, tím méně tvrditi, že by bylo povstalo až po zkáze Jerusaléma. Uznává to i Harnack, pravě, že uvedená místa (Mark. 13, 2. 9. 10. 24.) nijak nenutí, aby evangelium Markovo kladlo se až za r. 70⁴⁾.

b) Jiní kladou sepsání evangelia toho před zkázu Jerusaléma. Jsou to nejen všickni exegeté katoličtí, nýbrž i někteří nekatoličtí, jako B. Weiss, Godet, Th. Zahu, ano i Harnack, který pokládá dobu tu alespoň za velice pravděpodobnou⁵⁾.

Náhled tento jest správný. Nasvědčuje tomu nejen staré podání, zejména výpovědi Klementa Alex., Eusebiova, Jeronymova, jež uvedeme níže, nýbrž i evangelium Markovo samo. Podávajíc totiž proroctví Kristovo o zkáze Jerusaléma, nezmiňuje se ani slovem, že by předpověď ta byla již se vyplnila, a zmínku takovou byl by evangelista jistě učinil, kdyby byl psal až po zkáze města, neboť tak byl by nejen upozornil na náplň daného proroctví, nýbrž i nový důkaz podal pro jeho vševědoucnost a božství.

Ptáme-li se však, v kterém roce před zkázou Jerusaléma bylo sepsáno Markovo evangelium, nedostáváme u nich odpovědi stejné.

a) Někteří totiž myslí, že složeno jest až po smrti sv. Petra, po r. 67 (ale ovšem před r. 70). Soudí tak (Hug, Maier, Langen, Schanz a j.) hlavně s hledem ku svědectví Ireneovu⁶⁾, dle něhož Marek vydal (*παρουδέσασε*) evangelium »po vyjití«⁷⁾ Petrově a Pavlově (*μετὰ τὴν τοῦτον ἔξοδον*), neboť výraz »vyjití«⁸⁾ (*ἔξοδος*) pojí-

⁴⁾ Harnack, *Chronologie* I., 653: „Es lässt sich keineswegs behaupten, dass Marcus nach der Zerstörung Jerusalems (um 13, 2. 9. 10. 24 willen) abgefasst sein müsse“. — Tamtéž, pozn. 1: „Doch sehe ich in den angeführten Stellen keine zwingenden Beweise für die Abfassung nach der Zerstörung Jerusalems; vielmehr der Eindruck, dass wir ein Buch vor uns haben, das vor der Zerstörung geschrieben ist, ist mir ein starker“.

⁵⁾ Harnack, tamtéž, str. 654: „Ich muss deshalb den Ansatz des Buches auf die Zeit vor 70 für sehr wahrscheinlich halten... Daher scheint es mir nicht zu kühn zu sein, das Datum des Marcusev. auf die JJ. 63—70 anzusetzen“.

⁶⁾ *Iren., Adv. haer.* 3, 1.

mají o jejich smrti. A soudí tak (Al. Schaefer, Fillion a j.) tím spíše, poněvadž dle výpovědi Papiášovy ⁷⁾ Marek, byv tlumočником Petrovým (*ἑρμηνευτὴς τοῦ Πέτρον γινόμενος*), sepsal důkladně řeči a skutky Kristovy, *které si zapamatoval* (*ὅσα ἐμνημόνευσεν*), a to podle kázání Petrových tak, *jak se na ně upamatoval* (*ὡς ἀπεμνημόνευσεν*); neboť výrazy *ἐμνημόνευσεν* a *ἀπεμνημόνευσεν* (zapamatoval si a upamatoval se) ukazují prý na to, že Marek psal pouze po paměti, a tedy v době, když již nemohl více dotazovati se Petra, a to prý ovšem proto, že Petr byl již mrtev. — Avšak důvody tyto nedokazují ničeho. Neboť slovem *vyjítí* (*ἔξοδος*) nemínil Ireneus vyjítí z tohoto světa či smrti knížat apoštolských, nýbrž vyjítí apoštolů mezi národy pohanské. Slova Papiášova pak dosvědčují sice, že pramenem Markovým byla kázání Petrova, jak se na ně upamatoval, nikoli však z nich nejde, že by byl Marek nemohl dotazovati se Petra, tím méně, že by to byl nemohl učiniti proto, poněvadž Petr tou dobou byl již mrtev. Možná, že vůbec necítil ani potřeby dotazovati se ho, jsa si vědom, že zná dobře ty věci, které chtěl zaznamenati ke svému účelu — vždyť Papiáš sám vydává mu svědectví, že napsal důkladně (*ἀκριβῶς*) Kristovy řeči a skutky, jež si byl zapamatoval; možná však také, že nechtěl, po případě ani nemohl dotazovati se Petra proto, poněvadž ho neuvědomil o svém úmysle napsati evangelium aneb snad nedostal od něho s počátku souhlasu ke své práci, aneb že Petr na čas z Říma odešel. Že nebyla to smrt Petrova, pro kterou by nebyl mohl dotazovati se ho, dosvědčuje zřejmě Klement Alex. i Eusebius, jenž dovolává se Papiáše, Jeronym a jiní, sdělující, že Petr byl živ, když Marek psal své evangelium. A není pražádné příčiny pochybovati o pravdivosti jejich výpovědí, a to tím méně, poněvadž svrchu uvedená slova Ireneova a Papiášova k tomu nenutí, spíše s výpověďmi oněmi dobře se srovnávají. Právem proto

b) tvrdí jiní, že sv. Marek psal své evangelium již za života sv. Petra, tedy před r. 67; jen že ani oni neshodují se vespolek. *a)* Poněvadž totiž dle svědectví Klementa Alex., Eusebiova, Jeronymova a j. sv. Marek psal tehdy, když byl s Petrem v Římě,

⁷⁾ U Euseb. H. E. 3, 39 (Migne, 20, 300).

rozcházejí se ve svých úsudcích o tom, zda stalo se to při prvním či některém pozdějším pobytě Petrově v Římě, a kdy vůbec Petr přišel do Říma po prvé. Někteří myslí na onen pobyt, za kterého Petr napsal (v r. 64) první list svůj (1. Petr. 5, 13.), a ke kterému, pokud se týká sv. Marka, také sv. Pavel poukazuje ve svém listě ke Kolossenským (4, 10.). I kladou proto sepsání evangelia Markova do r. 60—67 (Jacquier do 64—67, Robinson do 60—65, Godet⁸⁾ krátce před 66), aneb dávajíce váhu na výraz *παρὰδέδιωξε* (vydal), jehož užil Ireneus, a chtějí srovnati domnělý odpor mezi výpovědmi Ireneovou a Papiášovou s jedné a Klementa Alex., Eusebiovou a j. s druhé strany, myslí, že Marek začal sice psáti evangelium již r. 64. (Zahn), neb 66. (Al. Schaefer), neb vůbec ještě za života Petrova (Sušil, Bisping, Knabenbauer), dokončil je však aneb alespoň vydal až r. 67, krátce po smrti sv. Petra⁹⁾. Jakožto důvod pro pozdější dobu tuto uvádějí hlavně to, že evangelium Markovo, podávajíc v k. 16, 20. zprávu o hlásání evangelia *všudy* (*πανταχοῦ*), ukazuje tím na dobu, kdy učení Kristovo bylo hlásáno již rozsáhlejší měrou mezi pohany; také dovolávají se slov Papiášových, dle nichž Marek psal řeči a skutky Kristovy dle Petrova kázání tak, jak se na ně byl upamatoval, jakož i poznámky Klementa Alex., že římská křesťanství, žádajíc sv. Marka, aby jim napsal v krátkosti to, co Petr kázal, odůvodňovali prosbu svou poukazováním na to, že po dlouhý čas Petra provázel.

Ačkoli však podotknutá místa svědčí o době poněkud pozdější, neukazují přece až za r. 60; vždyť již před r. 55 bylo evangelium hlásáno po různých krajích pohanských, zejména od Pavla, Barnabáše a Marka. Mimo to, klade-li se sepsání evangelia Markova až za rok 60, naráží se tím na odpor se starým podáním, že Marek psal před sv. Lukášem; neboť sv. Lukáš napsal své evangelium v letech 61—63. Také jest mínění to těžko srovnatelné se sdělením Klementa Alex., že když Petr kázal v Římě

⁸⁾ Jacquier, *Histoire des livres du N. T.* Paris, 1905, s. 433—434; Robinson, *The study of the Gospels.* Londýn, 1902, str. 17; Godet, *Introd. au N. T.* Neuchâtel, 1899, sv. II., str. 382, 427 (přeloženo od E. Reinecka, *Einl. in d. N. T.* Hannover, 1899, II., str. 193).

⁹⁾ Zahn, *Einl.* II., str. 203—204; Schaefer Al., *Einl.* s. 224—225; Sušil, *Evang. sv. Marka*, s. 3; Bisping, *Erklär. der Evang. nach Markus und Lukas*, s. 6; Knabenbauer, *Comment. in evang. sec. Marcum*, s. 13 (*Cursus Scr. s. Parisiis* 1894).

evangelium veřejně u přítomnosti císařských rytířů (úředníků císařských), žádali tito Marka, aby jim napsal, co Petr kázal¹⁰⁾; neboť v letech 64—67 muselo křesťanství ustupovati již z veřejnosti do úkrytu a do katakomb; v r. 62—64 (neb 61—63) pak v Římě již také nejen sv. Pavel působil, nýbrž i sv. Lukáš své evangelium vydal, jež jest mnohem obsažnější než Markovo. Nelze proto souhlasiti s náhledem, že by v těchto letech povstalo evangelium sv. Marka.

β) Mnozí proto kladou sepsání evangelia jeho do prvního pobytu Petrova v Římě, do 42—50: Aberle do r. 42—43, Patrizi, Glaire, Kaulen, Felten do 42—44, Tiefenthal do 43, Klofutar do 43 neb 44, Belser do 44, Reithmayr do 42—45, Pölzel do 47—50¹¹⁾. A zvláště Belser hájí náhledu svého velmi důmyslně, poukazuje mimo jiné na sdělení Eusebiovo, opřené o Klementa Alex. i Papiáše, že úředníci císařští právě novotou učení od Petra hlášeného byli pohnuti, že žádali Marka, aby jim napsal, co Petr kázal, jakož i na staré podání, osvědčené nejen od mladších spisovatelů, Epifania, Jeronyma, Eusebia a Origena, nýbrž i od starších, od Klementa Alex., Papiáše i Jana apoštola, na podání totiž, které nazývá Marka tlumočnickem Petrovým a praví, že Marek napsal evangelium, *byv* (γενόμενος) tlumočnickem Petrovým, když byli ho jakožto oddávného průvodce Petrova žádali římsí křesťané (úředníci císařští), aby jim Petrova kázání zanechal písemně. Neboť toliko v prvních letech apoštolského působení svého v Římě, v letech 42—43, potřeboval prý Petr tlumočnicka, nejsa ještě dostatečně mocen řečtiny, a na tuto dobu poukazuje prý také onen čerstvý dojem, který Petrovým kázáním nového učení byl způsoben v jeho posluchačích a vzbudil tužbu míti obsah jeho

¹⁰⁾ Klem. Alex., Adumbrat. in s. Petr. ep. (M. 8, 732): „Marcus, Petri sectator, palam praedicante Petro evangelium Romae coram quibusdam caesareanis equitibus et multa Christi testimonia proferente, petitus est ab eis, ut possent quae dicebantur memoriae mandare, scripsit eis, quae a Petro dicta sunt. Evangelium, quod secundum Marcum vocatur“.

¹¹⁾ Aberle, Einl. s. 54—55; Patrizi, De evangel. I. s. 86 a d.; Glaire, Introd. V. 116; Kaulen, Einl. 4. vyd. III. s. 50; Felten, Kirchenlex. VIII. 681; Tiefenthal, Das hl. Evang. nach Markus. Münster, 1894, s. 23—26; Klofutar, Comment. in evang. s. Marci et Lucae, s. 11; Belser, Einl. 62—69; Reithmayr, Einl. 385 a d.; Pölzel, Comment. zum Ev. des hl. Marcus, s. XI.

písemně, kteréž Marek, dokončiv tlumočnický úkol svůj, as r. 44. skutečně vyhověl ¹²⁾).

Avšak ať pomlčíme o tom, že také při pozdějším pobytě Petrově v Římě mohlo kázání jeho způsobiti a zajisté způsobilo mocný dojem při mnohých z těch posluchačů, kteří slyšeli ho po prvé, a že dle Klementa Alex. nikoli pouhá novota učení, nýbrž ten lesk a to světlo řeči, kterým Petr potřel Šimona maga, to byly, jež vzbudily v posluchačích onen mocný dojem a onu tužbu po písemném záznamu jeho kázání ¹³⁾, ať mlčením pomíneme také to, že není ani jisto, v kterém smyslu nazval Papiáš a jiní po něm Marka tlumočnickem Petrovým, ba že žádný z nich ani nepraví, že by byl Marek úkol tlumočnicka zastával v Římě: nám vůbec nezdá se býti pravděpodobno, že by byl Petr potřeboval v Římě tlumočnicka v pravém slova smyslu: neboť on nejen příležitost měl již ve svém rodišti Bethsaidě a v místě bývalého svého zaměstnání Kafarnaum naučiti se alespoň poněkud řečtině, prve než byl přiveden ke Kristu, a vycvičiti se v ní více v Jerusalemě, když trváje tam po nanebevstoupení Páně také s hel-lenisty se stýkal, nýbrž obrátil již též před svým odchodem do Říma římského setníka Kornelia i jeho domácí, a přece Skutky apoštolské, vypravujíce to, ani slovem nedávají na jevo, že by byl mluvil s nimi skrze tlumočnický, spíše líčí děj tak, že činí dojem rozmluvy přímé ¹⁴⁾. Eusebius, Jeronym, Epifanius a j. kladou

¹²⁾ Belser, Einl. s. 65, praví: Die Tradition der Kirche verlegt bestimmt die erste Predigt des Petrus in Rom unter Beihilfe des Markus als eines Dolmetschers in die Zeit 42—43 und die Entstehung der Markusschrift ungefähr in das Jahr 44. S udajem 43—44 srovnávají se též některé kodexy mladší (z 9. neb 10. st.) sdělující, že evangelium Markovo bylo napsáno 10. roku po nanebevstoupení Páně, tak zejména Kod. Londinensis, Cyprius a minuskul č. 293.

¹³⁾ Klement Alex. (u Euseb. H. E. 2, 15), viz níže.

¹⁴⁾ Klement Alex. (Strom. VII. 17 [106]) zmiňuje se sice na základě zprávy přijaté od gnostiků Basilidovců také o Glauciovi jakožto tlumočnicku Petrově, jehož dovolával se Basilides jakožto učitele svého, aby potvrdil své učení (praví: καθάπερ ὁ Βασιλίδης καὶ Γλαυκίαν ἐπιγράφεται διδάσκαλον, ὡς ἀκούσιν αὐτοὶ τὸν Πάτρου ἑρμηνεία ὡσαύτως δὲ καὶ Ὀδάλειντον Θεοδῶ δεδιακονηκέναι φέρουσιν, γνῶριμος δὲ οὗτος γέγονε Παύλου); avšak, jak souditi lze již ze slov ὡς ἀκούσιν αὐτοὶ τὸν Πάτρου ἑρμηνεία (jak se chlubí, že byl Petrovým tlumočnickem), zdá se, že si Basilidovci věc tu (o tlumočnictví Glauciově) sami vymyslíli, aby učení svému autoritou Petrovou dodali váhy; nelze proto o výpověď tu oprátní náhled, že by byl Petr měl tlumočnicka ve vlastním slova smyslu.

ovšem sepsání evangelia Markova do prvních let Klaudiových, buď že uvádějí je ve spojení s bojem, který, jak i Justin a Ireneus sdělují¹⁵⁾, svedl Petr se Šimonem magem za prvních roků panování Klaudiova (Eusebius, Jeronym), aneb tvrdí, že Marek napsal evangelium své hned po Matoušovi (Epifanius), připojujíc zároveň poznámku, že Marek napsav evangelium, odešel do Alexandrie a tam založil obec církevní¹⁶⁾. Avšak tvrzení to spočívá patrně na omylu: neboť ať nehledíme k tomu, že apokryf. Acta Petri et Pauli kladou onen boj se Šimonem magem až do panování Nero-nova, Chronicon orientale pak že odkládá odchod Markův do Alexandrie až do r. 60, ať pomlčíme též o tom, že chronologie doby apoštolské u starých spisovatelů spočívá mnohdy na pouhých kombinacích a bývá proto nezřídka pochybná: apoštolování sv. Marka v Alexandrii nelze vůbec klásti právem do r. 44—52; neboť v těch letech byl Marek dílem se sv. Pavlem na první jeho cestě apoštolské, dílem v Jerusalemě a v Antiochii (Skutk. ap. 13, 5. 13.; 15, 35—37), dílem se sv. Barnabášem na apoštolské cestě po Cypru (Skutk. 15. 39.). Také není pravdě podobno, že by byl sv. Pavel přes přání Barnabášovo odmítnul přijati Marka za průvodce na druhou cestu svou apoštolskou, kdyby byl Marek osvědčil se již dříve jakožto věrozvěst nejen ve společnosti Petrově, nýbrž i samostatně v Alexandrii, ba i jako evangelista. Nesouhlasíme proto s náhledem, že by Markovo evangelium bylo sepsáno v letech 42—50, avšak ani s tím, že by bylo povstalo sice r. 44, ale vydáno bylo toho roku pouze pro malý kroužek křesťanů římských a teprve později, v r. 63 neb 64 pro kruhy širší. Neboť tento náhled Belserův (Einl. 60), který jistou měrou vyslovil již Richard Šimon, mluvě o vydání římském před smrti Petrovou a o vydání alexandrijském po smrti jeho, nemá pro sebe žádného duvodu poněkud vážnějšího.

¹⁵⁾ Justin, Apol. I., 26; Ireneus, Adv. haer. I., 23, 1.

¹⁶⁾ Eusebius, Chronic. ke I. r. Klaudiovu: „Apoštol Petr, založiv obec v Antiochii, odebral se do Říma, kde kázal evangelium . . . Evangelista Marek, Petřův tlumočník kázal evangelium v Egyptě a v Alexandrii“. Epifan., haer. 51, 4—6: Ματθαῖος πρῶτος ἀρχεται εὐαγγελίζεσθαι· εὐθὺς μετὰ τὸν Ματθαῖον ἀκόλουθος γενόμενος ὁ Μάρκος τῷ ἀγίῳ Πέτρῳ ἐν Ῥώμῃ ἐπιτρέπεται τὸ εὐαγγέλιον ἐκθέσθαι (Matouš první počal psáti evangelium; hned po Matoušovi stav se Marek průvodcem sv. Petra, v Římě obdržel vyzvání, aby složil evangelium).

Zbývá tedy ještě doba od r. 50—60 pro sepsání evangelia sv. Marka. Do té také celkem klade je Cornely, pravě, že nebylo sepsáno ani před r. 52 ani po 62.¹⁷⁾ A jak souditi lze z toho, co dosud řečeno, má pravdu, jenže stanoví i tím ještě dobu širší než třeba; neboť r. 50 vypudil Klaudius zvláštním výnosem všechny židy z Říma a s nimi ovšem také všechny křesťany ze židovství, pokládané tehdy v Římě toliko za jakousi sektu židovskou, a teprve Nero, nastoupiv na trůn v říjnu r. 54, odvolal onen výnos, i nebylo proto možno, aby v této době zákazů Petr s Markem nejen v Římě se zdržoval, nýbrž i veřejně kázal a Marek evangelium napsal k žádosti římských křesťanů. Od r. 56 však as, zdá se, trval Marek až do 62 v Alexandrii, kdež založil křesťanskou obec a ji jako první biskup její spravoval, neboť dle Eusebia, jehož následuje s jistou odchylkou i sv. Jeronym, v 8. roce panování Neronova (r. 62) byl tam Anianus ustanoven již jeho nástupcem¹⁸⁾. Zůstává tedy pouze konec r. 54 a jmenovitě rok 55 jakožto doba, ve které po našem soudě pravdě nejpodobněji psáno jest Markovo evangelium. Soudíme tak nejen pro ty důvody, pro které jsme nesouhlasili s údaji jinými, nýbrž i proto, poněvadž s dobou tou evangelium samo nejen srovnává se, nýbrž k ní i poukazuje. Sděluje totiž v kap. 16, 20, že apoštolé šli a kázali všudy (πανταχοῦ) a Pán jim pomáhal a potvrzoval řeč jejich následujícími (na to) divy, a tak ukazuje, že bylo napsáno v době, kdy evangelium bylo hlásáno měrou rozsáhlejší také již mimo Palestinu, jakož bylo vskutku koncem r. 54 a r. 55, kdy sv. Pavel

¹⁷⁾ Cornely, *Introd.* III. 117. Dobu od 52—62 udává pro sepsání evangl. Markova zároveň s Cornelym také Schneedorfer (*Compend. historiae* II. ss. N. T. 3. vyd. 1903, s. 127), avšak myslí, že teprve r. 66 neb 67 bylo evangelium to vydáno; náhled to, s kterým nemůžeme souhlasiti již proto, poněvadž není vůbec pravděpodobno, že by byl svatý Marek 4—15 roků čekal s vydáním spisu již hotového, zvláště povázeli-li se, že za něj křesťané římské žádali a na něj čekali.

¹⁸⁾ Euseb., *H. E.* 2, 27: Νέρωνος δὲ θρόνον ἀγοντος τῆς βασιλείας ἕτος πρώτου μετὰ Μάρκον τὸν εὐαγγελιστὴν τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παροικίας Ἀνιανὸς τὴν λειτουργίαν διαδέξατο. Jak vidno, Eusebius mluví pouze o tom, že 8. r. panování Neronova ustanoven jest Anianus nástupcem Markovým v Alexandrii, nic však nepraví, že by byl té doby Marek zemřel. Sv. Jeronym však soudil z následnictví Anianova, že tehdy Marek již umřel, napsal ve spise *De vir. ill. c. 8*: *Mortuus est autem octavo Neronis anno et sepultus, Alexandriae succedente sibi Aniano*. Ale ovšem soudil tak neprávem, jakož patrně z listu ke Kolos. 4, 10 a 1. Petr. 5, 13.

dokončil již druhou apoštolskou cestu svou. Mimo to přihlíží obsahem svým skoro výhradně toliko ku křesťanům z pohanství, a tak předpokládajíc čtenářstvo ne-li jedině, jistě skoro jedině pohanokřesťanské, dává na jevo, že povstalo v době, kdy nebylo v Římě buď vůbec žádných křesťanů ze židovství, neb jen nepoměrně málo. To nebylo však ani před r. 50, ježto Petr již při prvním pobytě svém v Římě kázal nejen pohanům, nýbrž i židům, ani po r. as 55 neb 56, jakož patrně z listu sv. Pavla k Římanům, psaného r. 58 neb 59, nýbrž jedině v době zákazu Klaudiova (50–54), kdy vůbec židův a židokřesťanů v Římě se netrpělo, a v první době panování Neronova (koncem r. 54 a r. 55 neb r. 56), pokud totiž po odvolání zákazu nevrátili se tam zase počtem poněkud pozoruhodnějším. V této době tedy, nejspíše r. 55, podle pokynův evangelia samého napsal sv. Marek svůj spis pravdě nejpodobněji. Petr ovšem byl, jak řečeno, v době zákazu také mimo Řím, ale vrátil se tam zajisté v průvodě sv. Marka hned, jak zákaz byl odvolán.

Ježíš Kristus učitelem.

Napsal Dr. JAN HUDEČEK C. SS. R. v Obořišti.

Mimo vědomosti oblažující měla duše Kristova *vědomost vlitou*. Bez ní bylo by člověčenství, se kterým Slovo Boží spojití se mělo, nedokonalé, což nelze připustit. Co andělům přísluší přirozeně, dáno duši Kristově výsadně na základě hypostatického spojení. Předmětem této vědomosti vlité bylo vše, co jest mimo Boha: »omnia spectantia ad humani generis redemptionem« a »omnia quae spectant ad universi constitutionem«¹⁵⁾. O vědomosti Kristově vlité mluví Isaiáš (11, 2.) an dť: »A odpočine na něm duch Hospodinův; duch moudrosti a rozumu, duch rady a síly, duch umění a nábožnosti . . .«, k čemuž podotýká sv. Tomáš¹⁶⁾: sub quibus comprehenduntur omnia cognoscibilia; nam ad *sapientiam* pertinet cognitio omnium divinarum; ad *intellectum* autem pertinet cognitio omnium immaterialium; ad *scientiam* autem

¹⁵⁾ Bonav. Brevil. 4, 6.

¹⁶⁾ S. th. p. 3, q. 11 a. 1.